

Å se forskjell på folk kan læres

Nina Strand

journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening

Foreldre med eneggede tvillinger blir eksperter på å se forskjell på dem. Men det hjelper dem ikke med å skille mellom ukjente tvillingpar.

TO DRÅPER: Tvillingene Emilie (til venstre) og Thyra er like som to dråper vann, men mamma og forsker Line Sæther har lært seg å skille mellom dem. Nå har hun tatt doktorgrad på nettopp ansiktsgjenkjenning blant tvillingforeldre.

Foto: Yngve Olsen Sæbbe

Observasjon av ansikter gir oss mye sosial informasjon om personens identitet, alder, kjønn, helse og om sinnsstemning og ikke-verbal kommunikasjon. Det er kanskje derfor vi gjennom livet utvikler en ekspertise på å oppfatte og tolke denne informasjonen, tror Line Sæther.

Ansiktsperspeksjon skjer på individnivå, og det skiller den fra det å observere forskjellige fuglearter, for eksempel. Men selv om vi har høy kompetanse i å se forskjell på ansikter innenfor den vestlige kulturen, strever vi med å se forskjell på kinesiske ansikter, fordi vi mangler den treningen og erfaringen som trengs.

Tvillingforeldrene overrasket

Det å skille mellom eneggede tvillinger er mer komplekst og krevende enn vanlig ansiktsgjenkjenning, og derfor vil det å studere hvordan foreldre lærer seg å skille mellom sine tvillingbarn gi kunnskap både om hvordan ansiktsgjenkjenning generelt utvikler seg, og ikke minst om hva som er yttergrensene for vår evne til ansiktsgjenkjenning, forklarer Sæther.

– Tvillingstudien viste at det er mulig å utvikle en ekspertise i ansiktsgjenkjenning av ekstremt like ansikter, det er en fantastisk prestasjon, sier hun.

Tvillingforeldrene brukte vanlige gjenkjennelesstrategier for å skille mellom barna sine. Det dreier seg om holistisk prosessering, som går ut på å se flere ansiktstrekk samtidig, og avstanden mellom dem. En skulle tro at utviklingen av evnen til å skille mellom svært like tvillingansikter var en kompetanse foreldrene kunne ta med seg i møtet med andre tvillingpar. Men overraskende nok, tvillingforeldrene var ikke bedre enn andre til å skille mellom ukjente tvillingpar. De var tvert imot dårligere. Ferdighetene de hadde lært seg for gjenkjenning av egne tvillingbarn, lot seg ikke generalisere.

Det var også overraskende at ukjente tvillingansikter ble prosessert som om de ikke var ansikter. Det var lettere å skille mellom disse ekstremt like ansiktene når de ble vist opp ned, mens ansikter vanligvis er lettere å gjenkjenne riktig veg. Dette tyder på analytisk prosessering som er mer vanlig for andre objekter enn ansikter.

Øyebevegelsene forteller

I tillegg til tvillingstudien gjorde Sæther også to studier av hvordan øynene beveger seg når en observerer ansikter, et lite utforsket tema. Ifølge undersøkelsen varierer måten vi beveger øynene på avhengig av hvilken informasjon vi ser etter. Vi skanner ansiktet ulikt, og fester oss ved ulike deler av ansiktet på forskjellig måte for å finne relevante holdepunkter.

– Ønsker vi å finne ut personens alder, vil vi ha en tendens til å bevege blikket direkte mot personens øyne, forklarer Sæther. – Vi finner jo mye informasjon om alder rundt øyene. Det kan være rynker, underhudsfett som synker ned, eller tunge øyelokk.

Er kjønn eller attraktivitet det sentrale, vil blikket vårt derimot rettes mot hele ansiktet på en gang, ved hjelp av sentral blikkforankring og en mer helhetlig oppmerksomhet.

Stein på stein

– *Hvorfor er forskningen din viktig?*

– Det er viktig å få en forståelse av hvordan vår egen hjerne normalt fungerer. Grunnforskning dreier seg jo om å legge stein på stein, og tenke at en på lang sikt legger til rette for fremskritt også i anvendt forskning, svarer doktoranden.

Men hun lar seg lokke til å reflektere litt rundt områder der en kunne trenge mer kunnskap om hvordan vi oppfatter, forstår og tolker ansikter.

– Det faller lett å tenke på kriminaletterforskning. Eller behovet for å bedre roboters evne til å kjenne igjen ansikter. Et helt annet område er videreutvikling av ansikt-animasjon i filmer. For psykologer kan forskningen jeg driver med, på lengre sikt bidra til forståelse av diagnoser som ADHD og autisme, hvor vi vet at nettopp måten å bruke øynene på ser ut til å avvike fra normalen.

Øyebevegelser og personlighet

– *Du fikk et år fri og ubegrenset med midler. Hva ville du ha forsket på?*

– Jeg skulle gjerne tatt i bruk FMRI, for å finne ut mer om hvilke hjerneområder som er involvert i ansiktsprosessering og prosessering av andre objekter. Det å studere hjerneaktiviteten hos tvillingforeldre med sin unike evne til ansiktsgjenkjenning, hadde vært interessant. Hvordan viser den seg gjennom FMRI?

Sæther er også interessert i å undersøke om øyebevegelser kan si noe om individet. Det kan kanskje være nyttig innen diagnostikk, for eksempel i sammenheng med ADHD. Vi vet at mange med den diagnosen har klossete øyebevegelser.

Men først trenger vi en bedre forståelse for individuelle variasjoner, understreker Sæther.

– Det er nemlig sånn at noen *ikke* ser på øyne når de betrakter et ansikt, mens de fleste automatisk skanner øynene selv om dette ikke hjelper dem å løse oppgaven. Hva betyr det? Kjønn er også en interessant dimensjon: Det ser ut til at kvinner generelt ser mer på øynene, mens menn betrakter ansikter på en mer holistisk og sentrert måte.

Sæther slår gjerne et slag for et nærmere samarbeid mellom forskning og klinikk, og er trygg på at grunnforskningen også vil vise sin anvendte nytte på lengre sikt. 1

LINE SÆTHER

- Fagreferent for psykologi og psykiatri, Universitetsbiblioteket i Tromsø, Avdeling for psykologi og jus.
- Forsvarte 24. september 2010 sin avhandling Differential processing strategies in face perception for ph.d.-graden ved Universitetet i Tromsø

Kontakt:line.sether@uit.no